

Правове забезпечення функціонування наукової сфери: сучасні реалії

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №21

Наукова сфера є ключовим фактором розвитку України, укріплення її обороноздатності, успішного повоєнного відновлення, а відтак має функціонувати за підтримки держави, в умовах належного організаційного фінансового та правового забезпечення. Це, нібито, аксіоматичне твердження яке, як видається, зрозуміле всім і не потребує додаткової аргументації. Але чи дійсно все так і є, і чи реалізуються зазначені постулати в житті? Проаналізуємо це на прикладі діяльності Національної академії правових наук України (далі – НАПрН України).

Володимир ЖУРАВЕЛЬ,

президент Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор

Про держгарантії і дискримінацію науковців

Якщо держава знаходить ресурси для суттєвого підвищення заробітної плати одним категоріям працівників бюджетної сфери, але при цьому цілеспрямовано роками зупиняє дію спеціальної, законодавчо встановленої гарантії для іншої категорії – наукових працівників, виникає питання про обґрунтованість такої відмінності у ставленні. Наслідком такого ставлення є очевидний моральний і матеріальний збиток для науковців та їхнє гірше становище порівняно з іншими категоріями працівників бюджетної сфери, що пов'язано саме з належністю до цієї професійної групи.

Ситуація, коли державна гарантія для наукових працівників протягом 10 років зупиняється, а спеціальні гарантії для інших категорій працівників продовжують діяти, фактично ставить вчених у гірше становище порівняно з іншими категоріями працівників бюджетної сфери, чий механізм оплати праці корегується відповідно до економічних змін або політичних пріоритетів. Це призводить до непрямої дискримінації цієї професійної групи. Науковці опиняються в становищі, коли їхня праця, попри законодавчі декларації про її важливість, фінансово цінується нижче, аніж це передбачено законом, і потенційно нижче порівняно з іншими групами з огляду на динаміку зміни зарплат. Вибіркове застосування цих обмежень також виглядає як необґрунтоване обмеження за професійною ознакою, що суперечить конституційному принципу рівності перед законом.

Відповідно до Конституції України кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом (частина четверта статті 43); на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (стаття 48). І хоча Конституція встановлює лише мінімальний стандарт («не нижчу від визначеної законом»), саме Закон № 848 визначив спеціальний стандарт оплати праці для наукових працівників, обґрунтовуючи це важливістю їхньої діяльності. Закон чітко встановлює державну гарантію щодо мінімального рівня оплати праці наукових працівників державних установ (закладів вищої освіти), встановивши базову величину для розрахунку розміру заробітної плати, що є конкретизацією зазначених конституційних прав для певної категорії працівників – наукових співробітників.

Використання терміну «держава гарантує» вказує на безумовне зобов'язання держави забезпечити додержання встановленого рівня оплати праці. Щорічні зупинення дії відповідних положень статті 36 Закону № 848 (у тому числі через підзаконний акт – Постанову КМУ № 822 та прямою нормою Закону «Про Державний бюджет України бюджет на 2025 рік») є прямим порушенням взятих на себе державою законодавчих зобов'язань. Це означає, що держава, в особі уповноважених нею державних органів, не виконує покладений на неї законом обов'язок щодо забезпечення гарантованого рівня оплати праці наукових працівників.

У частині першій статті 36 Закону № 848 визначено мету належної оплати праці науковців: забезпечення умов для ефективної

творчої діяльності, підвищення престижності професії, стимулювання молоді та підвищення кваліфікації. Невиконання державою гарантій щодо рівня оплати праці наукових працівників, встановлених статтею 36 Закону № 848, прямо суперечить цільовому призначенню цієї норми. Недостатній рівень матеріального забезпечення знижує привабливість наукової кар'єри та перешкоджає залученню молодих спеціалістів. Ухвалюючи бюджетні закони, що зупиняють дію державних гарантій оплати праці, передбачених згаданим законом, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України фактично створюють правові основи, що унеможливають збереження й розвиток наукового потенціалу України в умовах глобального стрімкого розвитку наукової і науково-технічної сфери.

Систематичне невиконання положень частини другої статті 36 Закону № 848 означає, що держава не забезпечує той рівень оплати праці, який сама ж визнала належним і необхідним для досягнення цілей, визначених у частині першій статті 36 цього Закону. Це можна розглядати як порушення позитивного обов'язку держави щодо забезпечення права на належну заробітну плату в контексті специфіки наукової діяльності, як це визначено спеціальним законом.

Такий стан речей свідчить про системне невиконання уповноваженими державними органами своїх конституційних та законодавчих зобов'язань перед науковою спільнотою, що має вкрай негативні наслідки для розвитку української науки і техніки, суспільства і держави в цілому, не відповідає національним інтересам та визначеним законодавством стратегічним цілям щодо забезпечення національної безпеки й оборони, повоєнного відновлення і розвитку, європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Також проблемною статтею цього закону є стаття 48, пунктом 2 якої передбачено, що держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності в розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і

технологій спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень України, щорічно збільшується. Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у закладах вищої освіти, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції. Видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету. Однак показники бюджетного фінансування науки ніколи такими не були й набагато нижчі за законодавчо встановленого рівня.

У законах про Державний бюджет України на 2022, 2023, 2024 роки не визначено окремим рядком як частку валового внутрішнього продукту (ВВП) (у відсотках) обсяг коштів державного бюджету, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність, що не відповідає абзацу третьому частини першої статті 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Як наслідок, не виконується й частина друга статті 48 Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», згідно з якою держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності в розмірі не менше 1,7 відсотка ВВП. Таким чином, фінансування наукових досліджень і розробок з урахуванням різних джерел не досягають рівня, передбаченого статтею 48 вказаного вище закону.

Наука в умовах війни

Хочемо звернути увагу, що в умовах воєнного стану особливої актуальності набуває питання забезпечення належного фінансування наукових установ, які за результатами державної атестації демонструють високий рівень наукової діяльності та здатні ефективно сприяти вирішенню стратегічних завдань держави. Вважаємо, що розробка прозорого механізму розподілу бюджетних коштів для підтримки пріоритетних напрямів наукових досліджень має базуватися на об'єктивних критеріях оцінювання та враховувати специфіку функціонування наукових установ в особливий період. А наука, як відомо, як і освіта є стратегічним ресурсом держави, найголовнішим чинником формування людського капіталу. Від освіти і науки залежать сучасна економіка, добробут населення, а також самореалізація кожної людини. Тому ми не можемо розглядати проблеми фінансування науки

Нагородження лауреатів Премії імені академіка Миколи Панова

поза межами тих трендів, які на сьогодні маємо. Адже безсистемне формування та реалізація політики з розвитку науки, залишкове фінансування наукових установ, низький стан мотиваційного стимулювання науковців не сприяють зацікавленості молоді займатися наукою.

Окремої уваги заслуговує аналіз норм Закону № 848 та інших нормативно-правових актів, що регламентують процедуру проведення державної атестації наукових установ. Так, у статті 11 Закону № 848 передбачено обов'язковість проведення державної атестації наукових установ. Водночас варто звернутися до організаційно-правового аспекту цієї діяльності, де мають місце певні дискусійні питання й передусім ті, які стосуються повноважень Міністерства освіти і науки України. Як вбачається, в цьому питанні спостерігається певна юридична невизначеність, а саме щодо законодавчо сформульованих повноважень і тим, що реально реалізуються на практиці. Так, підпунктом 8 пункту 1 статті 42 Закону № 848 визначено, що Міністерство освіти і науки України здійснює керівництво системою державної атестації наукових установ, тобто, з огляду на тлумачний словник, МОН має спрямовувати цей процес, впливати на його розвиток і стан. Також згідно пункту 6 Постанови Кабінету Міністрів України № 540 від 19 липня 2017 року «Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності» на Міністерство освіти і науки України покладено обов'язок щодо забезпечення проведення державної атестації, тобто створення належних умов для здійснення державної атестації.

Отже, на законодавчому рівні на це міністерство не покладені повноваження з безпосереднього проведення державної

атестації. Керувати й забезпечувати – не означає проводити атестацію, це різні речі. Водночас, Міністерство освіти і науки України згідно з власним наказом № 1485 від 21 жовтня 2024 року здійснює дії з безпосереднього проведення державної атестації, а саме встановлює графік її проведення, відмовляє у випадку ненадання всіх необхідних матеріалів, формує експертні групи, затверджує результати атестації, видає встановленого зразку свідоцтва про проходження атестації та ін. Такий стан речей потребує більш чіткого унормування повноважень Міністерства освіти і науки України в цій частині.

Крім того, викликає певний сумнів здатність МОН якісно провести атестацію такої кількості наукових установ та закладів вищої освіти, тим більше в ті стислі терміни, які визначені в законодавстві. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 465 від 24.04.2024 року всі наукові установи й заклади вищої освіти всіх форм власності і підпорядкування мають пройти державну атестацію у 2025 році, а це понад 600 суб'єктів оцінювання. З огляду на зазначене вважаємо за можливе запропонувати повернення до практики самостійного проведення державної атестації Національною академією наук України і національними галузевими академіями наук тих наукових установ, що перебувають у їх віданні, як це було до січня 2016 року і це б повною мірою відповідало принципу їх самоврядності. У свою чергу Міністерство освіти і науки України, Науковий комітет Національної ради з питань розвитку науки і технологій, Державна аудиторська служба та Рахункова палата України здійснювали б відповідний контроль за об'єктивністю проведення такої атестації.

Статутом Національної академії правових наук встановлено, що для наукових установ, які перебувають у віданні НАПрНУ,

державна атестація проводиться в обов'язковому порядку не менше одного разу на п'ять років, для новоутворених – не пізніше як через три роки після утворення. Відповідно до статті 11 закону, Порядку проведення державної атестації наукових установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 540, наказу Міністерства освіти і науки України від 17.09.2018 № 1008 «Деякі питання державної атестації наукових установ», наукові установи Національної академії правових наук України підлягають обов'язковій державній атестації.

пільний», чотири з яких віднесені до групи «Б», дві до групи «В».

Слід відмітити нагальність приділення уваги питанням атестації наукових установ у так званий перехідний період, за якого змінюються умови та критерії оцінювання їхньої діяльності. Як на мою думку, таким установам мав би бути наданий належний час для адаптації до нового порядку, проведення відповідної підготовки та здобуття необхідних показників. Разом із тим при запровадженні нової Методики оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ та закладів ви-

правових наук України щорічно готують проекти законів та інших нормативних актів у контексті здійснення наукових досліджень, надають до 300-т науково-правових висновків до законопроектів, на звернення органів державної влади і місцевого самоврядування, народних депутатів, суддів Конституційного суду України та Верховного Суду. Це значний обсяг роботи, який потребує і часу, і зусиль. Але ця робота жодним чином не враховується в якості показників при проходженні державної атестації, тим самим втрачається мотивація здійснення цієї надважливої для держави діяльності. Неодноразові звернення керівництва НАПрН України враховувати ці показники залишилися поза увагою. Це зайвий раз засвідчує, що Міністерство освіти і науки України в межах своєї компетенції має розробляти лише типову, базову форму показників оцінювання ефективності діяльності наукових установ, а Національна академія наук України та інші національні галузеві академії наук, відповідні міністерства та служби мають уточнювати, конкретизувати ці типові показники, враховуючи специфіку їхньої діяльності;

– по-четверте, відмова від показників результативності наукової діяльності, що традиційно існували, зокрема наявність у штаті наукової установи дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів; наявність власних фахових наукових періодичних видань; кількість проведених наукових заходів (конференцій, семінарів, круглих столів, симпозіумів); врахування лише індивідуальних монографій і не включення колективних праць як результатів фундаментальних досліджень тощо. Водночас, збільшуючи кількість показників, які пов'язані з публікацією наукових статей у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science, слід враховувати, що вітчизняні науковці мають в порівнянні з їхніми закордонними колегами значно менші можливості, особливо представники гуманітарної сфери. Крім того, такого роду публікації – доволі коштвна процедура й далеко не всі науковці з їхнім рівнем заробітної плати взагалі в змозі це здійснити. Щоб досягти високих показників у такій публікаційній діяльності, потрібна належна підтримка держави;

– по-п'яте, в запропонованій Методикі оцінювання ефективності наукової (науково-технічної) діяльності наукових установ взагалі не передбачено процедури верифікації отриманих результатів, а відтак суб'єкти атестації мають покірно погоджу-

Слід відмітити нагальність приділення уваги питанням атестації наукових установ у так званий перехідний період, за якого змінюються умови та критерії оцінювання їхньої діяльності.

Можу сказати, що за період 2022–2024 рр. 5 наукових установ НАПрН України пройшли державну атестацію Міністерства освіти і науки України й отримали I класифікаційну групу та атестувалися строком на п'ять років.

Разом із тим, як було зазначено раніше, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання державної атестації наукових установ» від 26 квітня 2024 р. № 465, свідоцтва про державну атестацію наукових установ НАПрН України, втрачають чинність з 31 грудня цього року. Й це при тому, що в окремих наукових установ чинність свідоцтва була дійсна до 2027-го.

Тож відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про забезпечення організації та проведення в 2024–2025 роках державної атестації наукових установ і закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової та науково-технічної діяльності» від 28 листопада 2024 р. № 1675 наукові установи, маючи діючі свідоцтва, пройшли державну атестацію за новою методикою. А відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 945 від 27.06.2025 р. «Про затвердження Висновків про результати державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за науковими напрямками «Аграрно-ветеринарний» та «Суспільний» усі шість наукових установ НАПрН України пройшли державну атестацію за науковим напрямом «Сус-

пільної освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності становище наукових установ, зокрема й тих, що перебувають у системі НАПрН України, які мали проходити державну атестацію у 2025-му році, значно погіршилося, оскільки:

– по-перше, за новою методикою атестація охоплює п'ятирічні показники, а за попередньою – лише трирічні. У зв'язку з цим слід констатувати, що підготовка наукових установ протягом перших двох років нововстановленого п'ятирічного атестаційного періоду не здійснювалася і, по суті, не могла здійснюватися жодною науковою установою через неможливість передбачення такої нормативної новели;

– по-друге, установи не мали достатньо часу, аби адаптуватися до нових умов та критеріїв оцінювання за зазначеною процедурою. Окрім того, робота з підготовки до атестації за новим порядком потребувала виділення значного ресурсу (як кадрового, так і часового) та безпечних умов праці, що викликало труднощі в організації цього процесу в прифронтових містах, зокрема і в місті-герої Харкові;

– по-третє, в оновленій Методикі оцінювання ефективності діяльності наукових установ не враховано сферу і специфіки їхньої діяльності, а навпаки, здійснено спробу запровадити уніфіковану, однакову для всього розмаїття наукових установ і сфер їх діяльності методику оцінювання. Зокрема, наукові установи Національної академії

ватися з її підсумками. Крім того, нормативними актами не визначено можливості апеляції (оскарження) отриманих і затверджених результатів. Також повністю виключено можливість перепроходження атестації за бажанням наукової установи чи навчального закладу, як це було передбачено раніше. Все це не сприяє позитивній оцінці науковцями таких новацій з боку Міністерства освіти і науки України, ставить під сумнів об'єктивність отриманих результатів та стимулює необхідність перегляду й удосконалення цілої низки правових та організаційних аспектів проведення державної атестації.

Деякі процедурні питання

Щодо процедури формування експертних груп і експертної комісії, то безумовним позитивним зрушенням слід вважати те, що значну частину експертів, які оцінюватимуть наукові установи, складатимуть міжнародні фахівці, що допоможе підвищити об'єктивність оцінювання. Водночас і до цієї сфери є певні запитання, зокрема щодо формування експертних груп, бо є складнощі з реєстрацією на сайті Міністерства освіти і науки України, простежується відсутність належної транспарентності у відборі кандидатів до складу цих груп. Вважаємо за необхідне більш активніше залучати до цього процесу вчені ради закладів вищої освіти і наукових установ, президії Національної академії наук України та інших національних галузевих академій наук. Видається, що саме ці структури в змозі рекомендувати й делегувати найбільш обізнаних, досвідчених і порядних фахівців до складу експертних груп і найголовніше – нести відповідальність за якість їхньої роботи.

Задля того, аби підвищити значущість державної атестації, необхідно підсилювати заохочувальні заходи, зокрема щодо надання законодавчих гарантій стабільного, (в межах заявлених потреб) фінансування упродовж дії свідоцтва тим науковим установам, які отримали групу «А» і «Б». В протилежному випадку, за відсутності належних стимулюючих чинників, яку б оновлену методику не пропонували, державна атестація носитиме суто формальний характер. Нам відомі плани Міністерства освіти і науки України в забезпеченні реалізації цих стимулів, зокрема щодо створення спеціальних фондів. Ці зусилля сприймаються й оцінюються науковцями вельми позитивно.

Викликають певні критичні зауваження й окремі нормативні акти, прийняті Кабіне-

том Міністрів України, зокрема Постанова № 465 від 24.04.2024 року «Деякі питання державної атестації наукових установ». В абзаці 2 пункті 2 цієї постанови вказано, що «свідоцтва про державну атестацію наукової установи, видані до 1 січня 2024 р. для наукових установ, зазначених в абзаці другому цього пункту, втрачають чинність з 31 грудня 2025 року». Цитована норма суперечить вітчизняній правовій доктрині, згідно якої «закони не мають зворотної сили, якщо вони погіршують стан фізичних або юридичних осіб». Припинення дії свідоцтв, можна розцінювати як погіршення стану тих наукових установ, які пройшли державну атестацію відповідно до норм чинного законодавства й затвердженої методики, отримали свідоцтва встановленого зразку і мали пройти наступну атестацію через 5 років, тобто в 2026 або 2027 роках. Але ці свідоцтва анулюються без будь-яких додаткових аргументів і пояснень. Таку практику навряд чи можна визнати такою, що відповідає принципам правової визначеності та верховенства права.

В аспекті аналізу постанови Кабінету Міністрів України № 465 від 24.04.2024 року також хотілось би почути позицію наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій щодо тих аргументів, якими вони керувалися, надаючи відповідно до підпункту 6 пункту 8 статті 21 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» експертний висновок щодо можливості прийняття цієї постанови в зазначеній редакції.

Необхідно звернути увагу й на наявність певних неузгодженостей у нормах ключових законів, що регулюють правовідносини в науковій сфері. Так, згідно з нормами Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комп-

лексу» статuti національних галузевих академій наук затверджує Кабінет Міністрів України, тоді як за Законом № 848 цю процедуру здійснює Міністерство юстиції України за наявності позитивного висновку центрального органу виконавчої влади. Ця неузгодженість у законодавстві створює непотрібну правову колізію, яку необхідно усунути.

Наголошуємо, що певні законодавчі норми суттєво ускладнюють можливість реалізації місії, візії, стратегічних планів діяльності НАПрН України. Зокрема, в статті 22 Закону України «Про правотворчу діяльність» визначено, що розроблення наукової концепції розвитку законодавства України здійснюється один раз на 5 років Національною академією наук України, і згідно статті 44 цього ж Закону її визнано головною експертною установою з проведення юридичної (правової) експертизи проектів законів. Тобто, НАПрНУ позбавлено цієї місії і покладено на Національну академію наук України виконання невластивих їй функцій, що само по собі викликає певне здивування.

Спираючись на вказаний закон, Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 1099 щодо передачі з відання Національної академії правових наук України до відання Національної академії наук України Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз. У результаті цього рішення НАПрНУ втратила 42-х штатних працівників, певні обсяги фінансування, і приміщення у м. Києві за вулицею Пилипа Орлика, яке давало змогу забезпечувати роботу структурних підрозділів та проводити цілу низку різноманітних наукових заходів та зустрічей членів академії. При цьому, процедура передачі вищезазначеної наукової установи відбулася без згоди президії НАПрН України для чого були внесені зміни до По-

Чергове засідання Президії Національної академії правових наук України

станови Кабінету Міністрів України № 1482, що створило небезпечний прецедент, яким у будь-який момент можуть скористатися нечесні особи й незаконно заволодіти майном академій.

В своїй діяльності президія НАПрН України керується й іншими нормативно-правовими актами. Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» було підтримано необхідність забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Подальші плани уряду щодо розвитку науки та інновацій

Згадані цілі та завдання були значною мірою враховані в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою КМУ від 12 червня 2020 р. № 471. Цей програмний документ визначає розвиток науки та інновацій як довгостроковий пріоритет діяльності уряду та передбачає, зокрема, виконання таких завдань:

- забезпечення доступу вчених до джерел наукової і науково-технічної інформації;
- забезпечення доступу вчених до європейських консорціумів дослідницьких інфраструктур;
- приєднання до Рамкової програми досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт Європа» (Horizon Europe), до програми COST;
- розроблення та затвердження Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору;
- спрощення умов залучення та використання позабюджетних коштів, зокрема іноземних грантів, на проведення наукових досліджень, розробок;

– удосконалення інструментів базового фінансування на основі оцінювання якості наукової діяльності та реформа академій наук;

– створення інструментів ефективного використання майна Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, інших наукових установ для цілей розвитку освіти, науки та інновацій;

– розбудова дослідницької та інноваційної інфраструктури, стан якої забезпечує створення та впровадження (комерціалізацію) вченими та суб'єктами інноваційної діяльності результатів їх досліджень та розробок;

– оновлення пріоритетних напрямів розвитку науки та інноваційної діяльності, орієнтованих на досягнення Цілей сталого розвитку;

– удосконалення механізмів оплати праці наукових працівників;

– розвиток інструментів грантового фінансування науки, зокрема збільшення фінансування Національного фонду досліджень України для забезпечення нових напрямів підтримки;

– залучення до проведення науково-технічної експертизи іноземних експертів та встановлення гнучких умов оплати їхньої праці;

– підтримка наукової та науково-технічної діяльності молодих вчених, зокрема фінансування грантових та стипендіальних програм тощо.

З урахуванням наведеного слід зазначити, що НАПрН України на постійній основі здійснює вдосконалення своєї діяльності, основними завданнями якої є забезпечення ефективного поєднання наукових досліджень з пріоритетами державної наукової політики, посилення зв'язків науки з державними органами, розвиток демократичних засад в житті академічної спільноти тощо.

Нотаріат без бар'єрів

Можливість виїзду нотаріуса до людини, яка не може з'явитися до нотаріальної контори самостійно.

Нотаріальні дії з виїздом до клієнта можуть бути вчинені для осіб, які не мають змоги з'явитися до нотаріальної контори з поважних причин – стану здоров'я, похилого віку або інших особливих обставин. Такий підхід є частиною Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору. Адже доступ до правових послуг має бути рівним для всіх. Безбар'єрність у нотаріаті – це коли право дійсно працює для людини, незалежно від її фізичного стану, соціального статусу чи місця проживання. Міністерство юстиції роз'яснює порядок та умови цієї процедури.

Згідно позиції Мін'юсту, нотаріальні дії для осіб, які потребують виїзду нотаріуса, можливі за попередньою домовленістю з нотаріусом, який має право виїжджати в межах свого нотаріального округу. Ця послуга призначена для тих, хто не може прийти до нотаріальної контори, зокрема для осіб похилого віку, тимчасово непрацездатних, військових, які перебувають на лікуванні після поранення.

Нотаріус має право здійснювати виїзд для посвідчення заповітів, довіреностей, укладення договорів та інших нотаріальних дій. Такий виїзд можливий додому, до лікарні або іншого закладу, де перебуває особа, яка потребує нотаріальних дій, але не може з'явитися самостійно до нотаріальної контори. Однак нотаріус може вчиняти нотаріальні дії виключно в межах свого нотаріального округу. Тому людина, яка потребує візиту нотаріуса, має звернутися до того з них, чий округ охоплює місце її перебування.

Необхідність виїзду має бути обґрунтованою, тобто пов'язаною з неможливістю особи прибути до нотаріальної контори – наприклад, через хворобу, травму, інвалідність, похилий вік. Для виклику нотаріуса необхідно заздалегідь зв'язатися з ним, узгодити час та місце зустрічі та обговорити деталі майбутньої нотаріальної дії. Для її вчинення людина, яка звертається, повинна мати при собі документи, що посвідчують особу (паспорт або інший документ, визначений законом), а також інші документи, необхідні для конкретної нотаріальної дії.